

ANTONÍN PITTNER - nejvýznamnější polenská osobnost 19. století

pokračování

Při volbách členů obecního zastupitelstva v roce 1864, které se uskutečnily podle tehdejšího zákona, se Pittner do nejužšího zastupitelstva nedostal. Krátce poté, v roce 1865 však už byl zvolen starostou nově zřízeného okresního zastupitelstva. Měsíc nato se purkmistr Ráček vzdal své funkce a na jeho místo téměř všemi hlasy zvolili A. Pittnera.

V roce 1866 propukla prusko-rakouská válka, která se dotkla i našeho města. Nebyla zde přímo, ale přece způsobila dost zla a strachu. Městem procházela pruská a rakouská vojska, projížděly přepřeže a později vozy s raněnými. Když se k městu přiblížily první pruské předvoje, nacházel se zde malý oddíl rakouského vojska. Aby nepříteli zmátli a vnutili mu představu, že město je obsazeno, vydali se na hřbitovní (kateřinský) kopec a v sevřeném útvaru pochodovali dokola po jeho úbočí, čímž vzbudili dojem mnohonásobně většího počtu, než byla skutečnost.

Antonín Pittner prosil velitele, aby odtáhli a ušetřili požárem zchudlé město před pruským vypálením, drancováním a zničením. Teprve když pozorovatelé pomocí dalekohledu z věže polenského kostela zjistili velkou přesilu pruského vojska, odjeli kvapem směrem na Moravu. Zodpovědnost za jednání s nepřítelem zůstala na obecním zastupitelstvu. To se však rozuteklo do svých domovů a v nejtěžší chvíli zůstali na radnici pouze purkmistr Pittner a kaplan Augustin Jelínek.

Prušáků bylo sedm tisíc a utábořili se u lesa Midrhulce (spisovně Niederholec). Pruský důstojník se svým doprovodem přišel na radnici zjistit, zda v Polné nejsou císařští vojáci. Pittner se zaručil, že v

Polné již není ani jeden. Sotva to však dořekl, ze vrat protější pošty vyjel rakouský voják. Oknem ho zahlédl i důstojník a vyvodil z toho důsledek. Pod pohrůzkou ztráty hrdla a s šestiranným revolverem položeným Pittnerovi na hrud', ho vyslýchal a potom s eskortou vedl přes celé město až do stanu velitele v pruském ležení. Po dezertérii, že vědomě zapřel císařského jezdce, nebylo snadné vyvrátit.

Obdiv zaslouží Pittnerova statečnost, kterou prokázal nejen cestou, kdy ho ozbrojená eskorta vedla před zraky spoluobčanů celým městem až do nepřátelského ležení, ale i při jednání s velitelem. Při vyjednávání se mu podařilo vymoci slib, že město, které před třemi roky potkala pohroma, z níž se teprve teď zvedá ze sutin, bude ušetřeno. Velitel slíbil pod podmínkou, že obyvatelé budou pokojní a vojsku vydají vše, co bude potřeba.

Do Polné přijelo 21 000 vojáků, 1700 koní a stáda dobytka. Hospodyně musely celé dny jen vařit, aby byl hladový nepřítel nasycen, obstarávalo se pro všechny ubytování (v některém domě měli ubytováno i čtyřicet vojáků). Pro koně a dobytek bylo nutno opatřit oves a seno. Pittner překonával sám sebe. Pracoval ve dne v noci dlouhých čtrnáct dní. Na pobyt nepřítele vydala obec 15 055 zlatých.

Pittnerovy zásluhy uznal i sám císař, který po válce projížděl krajem. Pittner byl vyznamenán jako příkladný starosta okresu zlatým záslužným křížem a když v osobním jednání informoval císaře o tom, co Polnou za poslední tři roky postihlo, císař mu daroval pro polenské chudé a sirotky 1000 zlatých.

Po skončené válce se v Polné objevil zlý host - cholera. Řádila od 10. srpna a během čtyřiceti dnů na ni zemřelo 258 lidí (některé prameny uvádějí i 400 lidí). Radnice měla nové starosti a Pittner to v pamětní knize přiznává slovy: "Poznamenati se musí, že purkmistr a představenstvo obecní v časech cholery mnoho práce a starostí měli, an více domků, kde vlastníci - muž i žena - zemřeli, zcela prázdných zůstalo a obec se o pozůstalé starat musela. Ty samé, jakož i vdovy chudé, jí za břemeno připadly."

Ve městě bylo smutno. Každého rána se rozklínal umíráček hromadně za ty, kteří předešlého dne a noci zemřeli. Nařízeno tak proto, aby se častým zvoněním umíráčku lidé neděsili. Nemoc postihla purkmistra i jeho ženu. Lidé po všechny dny, co se nemoc u Pittnerů usídlila, se jejich obchodu vyhýbali. Oba manželé se uzdravili a lidé začali opět hovořit o tom, jak se Pittner obětoval pro město.

Po válce a po choleře začala Polná žít znovu. Nebyl to již život plných truhlíc, ale vůle k životu, chuť k práci hmotné i duševní byla všude. Také politický a společenský život se obnovoval a Pittner měl podíl na všem, co se podnikalo. Při tom všem zůstával také dobrým obchodníkem a vináříkem.

V našem povídání neměli bychom zapominat na paní Leopoldinu, která stála věrně po boku svého muže. Byla to obdivuhodná žena. Ač děti stále přibývalo a Pittnerova matka již na výměnku, zemřela v roce 1849. Jejím odchodem ubyla velká pomocnice, přesto byla Leopoldina nejen oporou, ale skutečnou zástupkyní svého stále zaneprázdněného muže jak v obchodě, tak ve vinárně a hospodářství.

Manželé Pittnerovi měli deset dětí, šest se jich dožilo dospělého věku:

Marie	9. 9. 1839	- 19. 3. 1922
Anna	25. 5. 1841	- 7. 5. 1902

Leopoldina	1. 10. 1842	- 9. 4. 1843
Jaroslav	8. 11. 1845	- 19. 10. 1924
Božena	18. 1. 1847	- 17. 2. 1928
Bohumila	18. 7. 1848	- 25. 2. 1849
Ludmila	22. 3. 1850	- 24. 8. 1851
Růžena	5. 4. 1852	- 5. 4. 1852
Vladimír	27. 9. 1853	- 30. 12. 1877
Vlastimila	1. 1. 1858	- 8. 3. 1926

Kolik dětí, tolik osudů. Proto jen krátce:

MARIE - jako nejstarší pomáhala matce v domácnosti, obchodě i s dětmi. Mezi lidmi ani do společnosti nepřišla, ostatním sourozencům však nezaviděla. Když jí domácnost mohla postrádat, odešla do Vidně a pracovala u zhotovovatele deštníků a slunečníků. Pro nedostatek práce se po nějakém čase vrátila domů a krátce nato se provdala za obuvníka Doška. Byl to sňatek z rozumu a příliš dobrého nejstarší Pittnerově dceři nepřinesl. V manželství sice nedocházelo k hádkám, chyběla však také radost a duševní porozumění. Ani Doškova živnost nebyla příliš na výši.

ANNA - vdala se za Jana Špinara. Převzali Pittnerův obchod, vždy tak dobře jdoucí, že jej lidé nazývali "zlatou studní". Špinar však byl nedbalý obchodník a spíše působil škody a tak obchod převzal manžel další dcery Boženy.

JAROSLAV - vystudoval techniku a oženil se se zámožnou a inteligentní polenskou dívkou Marií Lepičovou. Stal se prvním významným průmyslníkem na Polensku. Aby podpořil pěstování lnu v kraji, založil roku 1874 akciovou společnost "Provazárny Schützendorf (Dobronín)". Továrna slibně začala, měla moderní anglické stroje, ale velká průmyslová a finanční krize ukončila její činnost k velké škodě podílníků. Nezanikla však úplně, koupil ji J. Inwald a přeměnil v brusírnou skla, kterou později doplnil o tavírnu skla. V této podobě ji známe dodnes, poskytuje pracovní příležitosti i pro řadu obyvatel Polné.

Neúspěch Jaroslava neodradil a přímo v Polné zřídil dvě škrobárny. Větší škrobárna s dextrinkou se později stala akciovou společností Amylon a byla doplněna dvorem. Druhá škrobárna, pod kopcem, pracovala dlouho jako Družstevní lihovar, dnes zde sídlí Rekostav.

Za Horním městem postavil J. Pittner parostrojní cihelnu s výrobou dehtových tašek (na mnoha polenských domech slouží dodnes) a další velkou parostrojní cihelnu u Dobronína.

Jaroslav Pittner, kromě nesnází, sám nic ze založených továren neměl. Byl typ člověka, který dovedl takřka z ničeho "vydupat" dobré věci, v nichž pak pokračovali a bohatli jiní. On sám vstoupil do zaměstnání v Opavě a Berlíně. Ve věku 79 let zemřel v Praze.

BOŽENA - provdala se za Fr. Röhricha, brzy ovdověla a podruhé se provdala za Augustina Vítka. Spolu s ním převzala rodinný obchod, který v rodině zůstal až do zrušení soukromých obchodů a živností v roce 1950.

VLADIMÍR - byl velmi nadaný, odešel studovat do Hradce Králové, ale protože rodina měla kvůli nezdarům staršího syna finanční potíže, hodně šetřil a protloukal se studii jak se dalo. To se odrazilo na jeho zdraví a ve věku dvacetičtyř let umírá na souchotiny.

VLASTA - matce bylo v době jejího narození čtyřiačtyřicet let. Zpočátku nevitána, později miláček celé rodiny. Po skončení školní docházky začala studovat vyšší školu v Hradci Králové a bydlela u bratra Jaroslava v Předměřicích. Po dvou letech z důvodů zdravotních (podstoupila oční operaci) a částečně finančních se studii skončila a tím skončil i její sen stát se učitelkou.

Pomáhala otci i v obchodě, byla činná v ochotnickém divadle a zde je i začátek její literární činnosti. V roce 1883 ji otec proti

její vůli provdal za lesmistra Weymelku, vdovce z Polničky. Byl to sňatek z rozumu, který se nevydařil. Weymelka měl dvě dcery, které macechu neměly rády a dělaly jí naschvály. Velké hospodářství navíc potřebovalo hospodyně, která by nejen vedla domácnost, ale starala se o pole, drůbež a dobytek a přitom snášela manželovo opilství a obhroublost.

Po deseti letech odešla od muže, a protože ji otec odmítl vzít domů, usadila se v Praze. Zde ze začátku žila v nedostatku, ale šťastná, že je sama. Živila se psaním povídek a knih, jejichž náměty čerpala ze svého desetiletého pobytu ve Žďárských horách, opíraly se i o prožitky z mládí v Polné.

V době mezi válkami se stala druhou nejčtenější spisovatelkou po B. Němcové. Napsala přes osmdesát knih a nepřeberné množství povídek uveřejňovaných v nejrůznějších kalendářích.

A nyní zpět k Antonínu Pittnerovi.

V roce 1867 jako purkmistr vedl delegaci, která měla přesvědčit pražské úředníky, aby se Polná stala sídlem uvažovaného hejtmanství. Setkává se s porozuměním a o rok později je hejtmanství v Polné opravdu zřízeno.

V té době byl prodán dům, v němž byla malá polenská nemocnice a zakoupen dům větší, umožňující zvýšit počet lůžek. Město koupilo někdejší českobratrský sbor, dům z roku 1539, určený jako stavební pozemek pro novou školu. V témže roce obec koupila od řezníků šestnáct masných krámů na dolním náměstí, tyto byly zbořeny a pozemek urovnán a upraven tak, že pod kostelem se utvořilo nové široké náměstí s parkovou úpravou. Byly pořízeny nové zvony a začínala jednání týkající se stavby železnice. Směr dráhy byl určen mimo Polnou a tak se Polenští zasazovali, aby se trať přiblížila k městu.

Zástupci obce i okresu podnikali všemožné kroky, tentokrát neměli úspěch. V Pittnerových zápisech se lze dočíst, jak byl neústupností inženýrů - vyměřovatelů dotčen.

V roce 1869 byl založen vzdělávací spolek Budeč a tělocvičná jednota Sokol. O činnost obou měl Pittner živý zájem, podobně jako o tábory lidu, které v té době započaly. Tábor lidu u Přibyslavi, kde zemřel Jan Žižka, měl soudní dohru a tresty, když se však v témž roce pořádal další tábor lidu u Midrhuľce v blízkosti Polné, nebojácný A. Pittner jej zahájil úvodním projevem, přestože byl přítomen okresní hejtman a osm četníků.

Pittnerovou chloubou byl Hasičský sbor, ustavený v roce 1872, který vznikl z jeho myšlenky a za podpory obecního zastupitelstva.

V roce 1873 věnoval Pittner pozornost opravám polenských věží. Věž sv. Kateřiny a oprava celé kostelní stavby byla provedena nákladem obecního zastupitelstva. Stavbu věže děkanského kostela přislíbila na Pittnerovu žádost provést hraběnka Clam-Gallasová, majitelka panství, ale nakonec nedala nic. Dovolila pouze osázet Kateřinovy stromy, čímž se aspoň částečně splnil Pittnerův sen proměnit tento kopec v park.

(dokončení příště)

Milada Kislingerová

STOLETÁ JUBILANTKA

Knihy mají nejen své osudy, ale i svá výročí. V letošním roce oslavila kulaté jubileum kniha stále živá a potřebná. Na jejím titulním listu čteme:

POLNÁ

Popis dějepisný, místopisný a statistický.

Sepsal

František Pojmon

František Pojmon, častěji - a proto i zde - uváděn jako Pojmon, se narodil 29. ledna 1817 v Polné, letos tedy vzpomínáme jeho stoosmdesátých narozenin, a v Polné také 1. června 1902 zemřel.

Studoval v Jihlavě, v Brně vystudoval teologii a po primici v polenském kostele strávil velkou část života jako kněz v různých farnostech, tam, kde bylo jeho práce zrovna zapotřebí. Od mládí byl literárně činný. Psal lidové povídky, přispíval do katolického tisku a redigoval kalendáře. Dlouhá léta byl redaktorem *Hlasu jednoty katolické*.

Ve stáří odešel P. František Pojmon na odpočinek do Polné, kde si zakoupil dům. Značné finanční částky vynakládal na dobročinné účely a na zvelebení svého rodného města. Přispěl na opravy děkanského chrámu a křížová cesta s Božím hrobem a celková úprava vrchu Kalvárie vznikla také jeho zásluhou. V roce 1863 vydal vlastním nákladem druhé vydání drobného spisku *O životě, zázracích, oslatacích a uctění svatého Liguriáše mučenníka a poustevníka*. Případný výnos určil rovným dílem na opravení oltáře sv. Liguriáše a jedné vyhořelé rodině v Polné. Také čistý výnos jeho stěžejního díla *Polná* byl určen pro polenský chorobinec. Ostatně Pojmonův polenský dům se prostřednictvím jeho dědičky Marie Stuartové také dostal do vlastnictví města. A protože v mládí pomohl získat pro Pittnerovu obrozeneckou knihovnu nemálo svazků, jistě by byl spokojen, že dnešní knihovna sídlí v jeho domě. Sám nyní odpočívá pod kamenným náhrobkem ve střední části polenského hřbitova.

P. František Pojmon se od mládí zajímal o historii. Jak sám v úvodu ke své knize přiznává, celá desetiletí sbíral různé zprávy a výpisky o Polné a jejich dějinách s úmyslem jednou je zpracovat do obšírné knihy. Jako děkan na odpočinku pak ve své osmdesátce dovršil velmi záslužné dílo. Informace ze starších kronik a historických spisů, statistické přehledy, detailní popisy zvláště církevních památek, zápisy polenských děkanů, poznámky o školství, spolicích, řemeslech, městské i církevní správě, seznamy domů a jejich majitelů a mnoho dalšího spojil v plynulé, tematicky i chronologicky dobře členěné dílo. Každý jeho závěr sice dnes nelze nekriticky přijmout, ale to je osud každého stupně poznání. I díla současných historiků jednou

poopraví historikové generace příští.

Pojmonova *Polná* byla až do roku 1992 jediným větší souhrnným spisem o Polné a uchovává informace z dnes již neznámých pramenů. I po stoce let tak zůstává jedním ze základních kamenů historie našeho města. Tento význam v roce 1991 ocenilo a potvrdilo nakladatelství Romance novým vydáním *Polné* jako fotoreprintu, doplněného úvodem z pera Bohuslava Hladíka.

František Pojmon sám v roce 1897 v úvodu ke své knize uvedl: "Spartam, quam nactus es, orna" - a latinský citát volně přeložil: "Domovinu, v níž zrozen jsi, okrašluj!" Jisté je, že jemu se toto předsevzetí podařilo naplnit v nejvyšší míře.

Prameny a literatura:

POJMON, František: *O životě, zázracích, ostatcích a uctění svatého Liguriáše mučenníka a poustevníka*. 2. opravené a rozmnožené vydání, Brno, nákl. spisovatelovým 1863.

POJMON, František: *Polná . popis dějepisný, místopisný a statistický* . Polná, nákl. vlastním 1897.

POJMON, František: *Polná . popis dějepisný, místopisný a statistický* . Polná, Romance 1991.

POLNÁ 1242 - 1992 . Kol. autorů. Polná, Městský úřad 1992. Str. 204.

RĚRYCH, Břetislav: *Rodáci a obyvatelé města Polné*. Polná, Městská spořitelna 1935. Str. 22 - 23.

Čestmír Vašák

LÁSKY MILOTY HOLCMANA

Člověk, který dosáhl určitého věku, se obvykle zamýšlí nad svým dosavadním životem, zvažuje svoje úspěchy i prohry a je-li člověkem mravně vyspělým, pak neopomene ani otázat se sám sebe, jakým přínosem obdařil druhé, čím jim prospěl, jak jim pomohl nadlehčit jejich svízele a útrapy. Významné životní jubileum je však také příležitostí, kdy se i druzí zamýšlejí nad dosavadním životem oslavencovým a soudí jeho skutky. A protože nikdy nelze vystihnout člověka v jeho mnohotvárné

celistvosti a složitosti, vystoupí nám jeho obraz pokaždé poměrně zjednodušený a pouze v těch nejzákladnějších, nejpodstatnějších, ale také nejdůležitějších obrysech.

Nuže, co je nejpříznačnější pro polenského rodáka Milotu Holcmana, který se v minulých dnech dožil pětasedmdesátin?

Napovědět mohou dvě náhodně zachycené a na sobě nezávislé charakteristiky: "Rád zpívá ..." a "Miluje Polnou ..."

V těch kratičkých větách je pro osobnost

Milota Holcmana vystiženo to nejpodstatnější, vše ostatní jsou už jen synonyma těchto jeho základních vlastností.

On skutečně vášnivě rád zpívá, už od útlého dětství. Toužil věnovat se zpěvu profesionálně a jeho nemalé přirozené nadání, ale také obdivuhodná píle a sebe-kázeň mu pomohly sen uskutečnit. Po technické, řemeslné stránce je Milota Holcman perfektní profesionál, jeho líbezný, podmanivý tenor lehce zvládá nejnáročnější pěvecké party. Ale pro Milotu je navíc příznačné i to, že se u něho zcela samozřejmě neustále prolíná zpěv s kterýmkoli životním okamžikem, vždyť i jeho řečový projev svou obdivuhodnou čistotou, kultivovaností a jasem připomíná zpěv. Milota Holcman jím žije, potřebuje jej nezbytně jako vzduch, vůni lesa a luk. Zpěvem dokáže nejpravdivěji vyjádřit své radosti i žaly, lépe než slovy, která vždy mají sklon buď tlumit, nebo zveličovat.

Nedávno podstoupil vážnou operaci, a když ho vezli na sál, vyzpíval árii "Libám ženy vás tak rád", aby tak po svém způsobu podpořil srdnatost nejen svou, ale i ošetřujícího personálu.

Aby radosti a uspokojení z umělecké činnosti bylo dosaženo, musí být u Miloty Holcmana splněna ještě jedna podmínka: Podílet se o svůj zpěv s druhými, obdarovávat je. A to Milota Holcman štědře činil a činí v míře vskutku vrchovaté.

A pokud se týká oné druhé věty Holcmanovu osobnost charakterizující - totiž jeho lásky k Polné? Byl by to předlouhý výčet akcí, které jsou výrazem jeho vztahu k tomuto městu, a jimiž kulturní život Polné po předlouhá léta obohacoval. Sám obdarovával polenské svým uměním při nejrozličnějších příležitostech, přemnoho akcí uváděl v život a na jejich úspěchu se podílel svou tvůrčí aktivitou a organizační invencí. Díky jeho přičinění navštívila Polnou řada Mistrů, jeho profesionálních kolegyň a kolegů a jejich vystoupení znamenala nejen obohacení diváků, ale

byla i prostředkem, jak s Polnou seznámit osobnosti, které by jinak toto pozoruhodné město minuly.

Polná je vpravdě Milotovou velkou celoživotní láskou. Kromě mnoha jiných důvodů pak možná i proto, že právě toto město svou kulturní tradicí, zejména v oblasti pěvecké, muzikantské a divadelní souzní s onou první jeho láskou - aktivní činností uměleckou. Bylo pro něho vždy prvořadé, aby své bohaté tvůrčí zkušenosti, které nabyl za svého mnohaletého působení na scéně významného profesionálního divadla i mimo ni rozdával těm, kteří se v Polné snažili a snaží podle svých nejlepších sil navazovat na kulturní minulost města a dále ji oživovat a rozhojňovat. Proto nemálo svého času, úsilí a užitečných rad věnoval polenským ochotníkům, pěvcům a muzikantům.

Jeho láska k rodnému městu je patrná i v jeho zastaveních i posezeních s lidmi, v písních, které jim zpívá při narozeních, svatbách i odchodech, prostě v činech.

Dík za to všechno.

Milota Holcman se narodil v Polné 29. 9. 1922. Od svých deseti let žil v Praze, kde se vyučil mechanikem kancelářských strojů. Zpěv studoval v intonační škole u profesora Adama a ředitele této školy Beneše, později pak u profesora Walersteina.

V roce 1950 byl angažován do Státního souboru písní a tanců.

Od září 1951 sólistou Karlínského hudebního divadla, kde působil po celou dobu své aktivní umělecké činnosti. Jeho první velkou rolí byl Vojtišek v Tylově hře Paní Marjánka matka pluku, jeho hereckými partnery byla Jaroslava Adamová a Vlasta Burian.

Milota Holcman působil rovněž příležitostně v Nuselském divadle, hostoval na různých pražských scénách, účinkoval

také v zahraničí. Jenom za svého působení v Karlínském divadle vytvořil na 150 rolí.

Rád vzpomíná na spolupráci s takovými osobnostmi, jakými byl např. Oldřich

Nový, Vladimír Ráž, Karel Effa, Karel Fiála, Robert Vrchota, Věra Macků, Věra Vlková, Yveta Simonová, Ljuba Hermanová, Ladka Kozderková, Karel Vlach a Dalibor Brázda.

Významné role Miloty Holcmana

Johann Strauss	Tisíc a jedna noc (Sultán) Netopýr (Eisenstein) Cikánský baron (Barimkay)
Franz Lehár	Země úsměvů (Sou Chong)
Rudolf Friml	Rose Marie (Jim Kenyon) Španělská vyzvědačka (Rodrigo)
Emerrich Kálmán	Hraběnka Marica (Tasillo) Čardášová princezna (Edwin)
Franz von Suppé	Boccaccio (Boccacci)
Daniel Auber	Fra Diavolo (Lorenzo)
Artur Sullivan	Gondoliéři (Marco)
Robert Stolz	Krásný podzim (Ludvík)
Florimond Hervé	Mamzell Nitouche (Champlatreux)
Oskar Nedbal	Polská krev (Bolo)
Jacques Offenbach	Orfeus v podsvětí (Orfeus) Bandité (Fragoletto)
Charles Lecocq	Giloflé Girofla (Marasquin)
Rudolf Piskáček	Perly panny Serafinky (Průcha) Slovácká princezna (Hrabě)
Vítězslav Nezval	Tři mušketýři (Aramis)

František Mach

ROZVOJ DOPRAVNÍCH CEST NA SKLONKU MINULÉHO STOLETÍ

V roce 1862 byla zahájena a zároveň dokončena výstavba nové ulice za Židovským městem. Do té doby byl mezi Židovským městem a dvory Karla Sadila, čp. 78 a Františka Losenického, čp. 79, hluboký příkop. Podle kronikáře se tudy nedalo bez problémů projet. Na dně tohoto úvozu byl vybudován kanál, který se zasypal a na urovnaném povrchu vznikla nová ulice, která spojila silnici od Třebíče přímo s náměstím. Úsek silnice měl po dokončení 118 sáhů, což je bezmála 224 metrů.

O pět let později, v roce 1867, město koupilo dvě spáleniště u spojovací uličky mezi Pátkem a Růžovou ulicí. Spáleniště po zrušení zmizela a ulička byla přiměřeně rozšířena.

V roce 1869 dosáhla částka naspořená z tzv. pivního krejcaru 1000 zlatých. Bylo rozhodnuto použít peníze k vydláždění části náměstí nad kostelem. A tak si mohli polenští pivaři ke svému zlovyku připsat také jeden veliký úspěch. V dláždění náměstí se muselo počkat plných pět let. V roce 1874 bylo položeno 98 čtverečních sáhů, což je asi 352 m², tesaných kamených desek na chodník okolo náměstí. Poté bylo položeno dalších 3310 m² normálního dláždění.

Po mnoha suchých letech, kdy byla nouze o vodu, nechala městská rada vykopat dvě studny, jednu na náměstí a druhou pod kostelem. Přesto, že se jednalo "jen o vodu", polenští pivaři na akci opět

přispěli svým pivním krejcarem. Kvůli zlepšení kvality vody byly vyčištěny rybníky Baba a Velký Plaček, ze kterých byla voda do města vedena. Bahno z těchto rybníků obec prodala.

Se zvyšujícím se obchodem nastal i větší provoz na komunikacích. Problémy v Polné nastaly zejména při výjezdu z města směrem na Německý Brod. Zde již úsek prastaré zemské cesty, zvaný Klešfer, provozu nevyhovoval. A tak bylo město donuceno koupit od majitelky panství hraběnky Clam-Gallasové kus pole u ovčína. Tento pozemek o délce 315 m a šířce 8 m posloužil k výstavbě pohodlné silnice z Polné do Věžnic.

P. Zdeněk Krčák

Z HISTORIE ZVONŮ DĚKANSKÉHO KOSTELA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE V POLNÉ

(1. část)

Počátky zvonů sahají hluboko do předkřesťanských dob. Dosud známé nejstarší památky tohoto kovového bicího nástroje pocházejí z vykopávek z Ninive z konce třetího tisíciletí před Kristem. Orientální prvenství utvrzují i prastaré čínské zvonky - zde se vyvinula zvláštní forma k věnci se rozšiřujícími, nahoře vyvrtanými zvonů s dřevěnými klepadly. Zvukem zvonů byly v Egyptě ohlašovány slavnosti Osyrisovy, u Řeků jich používali kněží bohyně Persephony, Kybele, Pallas Atheny. Podle Suethonia zavěsil Augustus zvon před chrámem Jupiterovým. Epigramy Martialovy a listy Pliniovy dokládají světskou funkci zvonů. Zvonky ohlašovaly otevření veřejných lázní a shromáždění lidu.

Tvar zvonů byl různý. I jejich velikost odpovídala kulturním nebo oficiálním příležitostem. Ve starém Orientu zdobily zvonečky oděv, nebo byly součástí šperků významné osobnosti. Ve druhé knize Mojžíšově čteme o této ozdobě na oděvu velekněze. Podobně byl osázen zvonečky oděv panovníků u Peršanů. "Chvalte Hospodina na cimbály hlasitě, chvalte je na cimbály hlučně" - svědčí o významné

Nakonec jsem ponechal perličku. V roce 1874 byla zrušena práva na vybírání pivní daně. Z Polné byla podána žádost k zemskému sněmu, aby byla daň z piva a kořalky ještě na 10 let ponechána. V žádosti se polenští zavázali použít peníze z této daně na výstavbu nové školy. Dne 13. ledna 1875 byla daň zemským sněmem skutečně povolena, a to 1 krejcar z každého mázu piva (asi 1,4 l) a 3 krejcarů z každého stupně lihu v Polné vypitého. A tak každý měšťan, řemeslník, či nádeník přispěl vypitím mázu piva a nebo štamprličky k vybudování něčeho hodnotného pro město Polnou.

službě, kterou tyto bicí hudební nástroje měly v židovské bohoslužbě.

Použití zvonů v křesťanství je rovněž staršího data. V úloze svolávat věřící k bohoslužbám nebo k modlitbě mohl zvon nastoupit teprve po roce 313. V nejranějších dobách křesťanství se lidé k liturgii svolávali pomocí poslů. Mnichové v egyptských kláštřích byli zváni k modlitbě zvukem trouby, jindy rytmickými údery na dřevěné prkénko.

První zpráva o použití zvonu (campana) v latinské církvi je z doby okolo roku 535, a to v listu kartaginského jáhna Fulgentia Feranda. Ten poslal italskému knězi Eugippiovi zvon - a kromě jiného píše o jeho užitečnosti při vyzvánění k modlitbě.

O obecné rozšíření zvonů v liturgii se zasloužili papežové sv. Řehoř Veliký a sv. Sabián, kteří vydali na začátku 7. století nařízení, aby se k modlitbám zvonilo čtyřikrát ve dne a třikrát v noci.

Příležitostí ke zvonění stále přibývá, - zvonky znějí v pátek ve tři hodiny na památku Kristova umučení, zvoní se, když kněz nese Nejsvětější svátost pod širým

nebem, - zvoní se při modlitbách za pokoj (pro pace), za duše v očistci, za zesnulého umíráčkem. Všechny zvony zní v předvečer velkých svátků, při slavnostním Te Deum, při procesí, při vstupu biskupa do kostela, při uvítání duchovních i světských hodnostářů, při volbě, korunovaci i pohřbu panovníka ...

Ačkoli většina zvonění byla motivována modlitbou, dochází k zesvětštění. Zvoní se proti mračnům, zvon připomínal i světské povinnosti: žákům školu, dospělým robotu. V Kutné Hoře ve tři hodiny ráno zvon budil havíře, - v některých městech byl hlas zvonu povelom k uklízení ulic. - Církev se začala proti tomuto světskému zvonění bránit, - a tak obec, chtěla-li použít zvonů ke světským účelům, pořizovala si zvony vlastní. Nebyly již svěceny, bylo jimi možno oznamovat konec trhů, svolat konšely k rokování, zvonit na pokoj (uzavírací hodina šenků).

Přemíra budí odpor, zejména tam, kde nádhera hlaholu odporuje asketickému stylu života některých žebravých řádů. Ti používání zvonů odmítají. Theatini zvonili pouze tehdy, nebylo-li v klášteře co jíst.

Ostatně i sama liturgie ukládala a i v současné době ukládá mlčení zvonů: od Zeleného čtvrtku do Bílé soboty.

Hlas prvních zvonů hluboce prolul život lidí - pravidelně odměřoval tok jejich dne, zdobil sváteční chvíle liturgického roku i slavnostní okamžiky dějinné, zvěstoval živelní pohromy i válečná ohrožení, loučil se s mrtvými i zval do života. Zvon se stal důvěrným průvodcem i strážcem života obyvatel města Polné.

Nejstarší polenské zvony visely ve zvonici, které se říkalo "Tábor". Stávala na západní straně, několik metrů od kostela, ve zdi hřbitova.

První zvon byl ulit za Hynka Zajímače z Kunštátu. Český překlad latinského nápisu zní:

Ku chvále Boží a neporušené Panny Marie

ulit jest za urozeného, vznešeného Pána,

Pana Hynka z Kunštátu, dědičného vladaře

Pána XIV tého 1514

Udělal Jan Manas za Vitrisa Vavřince

Druhý zvon byl ulit za Buriana Trčky a byl nazván podle českého nápisu na něm "husitský". Nápis zněl:

Léta Páně 1519. Tento zvon ulitý k chvále

Pána Boha, Panny Marie a sv. Anny i všem milým svatým, jenž se konalo dílo

toto po Panně Marie Nanebevzetí za kostelníka Židarána

Třetí zvon "velký" byl ulit za Zachariáše z Hradce roku 1571. Český překlad latinského nápisu zní:

Za panování císaře Maxmiliána druhého a vladařství Pana Zachariáše z Hradce, nejvyššího hejtmána Markrabství Moravského,

tento zvon jest ulit nákladem X rad polenských

léta páně tisícího pětistého sedmdesátého prvního

mésíce srpna dne 10. ode mne Jana Neupaura.

"Kázeň pokoje našeho na něm, zsinalostí jeho uzdraveni jsme!"

(Isaiáš 53)

Pod primátorem Martinem Džbánkem, konšelem Jakubem Boubelem, pod radními: Volfgangem Posrorem, Adamem Mošnářem, Matějem Bosákem, Martinem Koukolem, Janem Pistorem, za notáře Palameda a sudího Jakuba Pinznara.
(pokračování příště)

Sonja Sázavská a Jan Prchal

TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL POLNÁ

(VIII. část - závěr)

Valná hromada Sokola Polná v roce 1946 byla svolána již 15. února. Za velké účasti členstva byl zvolen téměř stejný výbor jehož novými členy se stali František Šmíd a Bohumír Pátek, jednatel a pokladník. Dva dny nato, 17. února se konala schůze okrsku ve Žďáře nad Sázavou. Starostou okrsku byl zvolen Ing. Karel Sázavský z Polné. První šibřinky Sokola po osvobození se konaly v biografu, za účasti mnoha masek se tančilo až do rána. Jednoty z Polné, Havlíčkova Brodu, Štoků, Šicendorfu a Lípy se sešly 16. června na společném vystoupení v nedalekém Šlapanově. Dne 14. července Sokol uspořádal cvičební odpoledne na stadiónu v zámku. Večer byl s hudbou a výtěžek činil 11 664,-Kč. Dne 20. července se polenská jednota rozloučila s Ant. Kocourkem, který odešel s manželkou za svými syny do Chomutova. Ant. Kocourek působil v polenském Sokole 35 let, byl činný také v Národní jednotě pošumavské, v divadelním spolku Jiří Poděbradský, Muzejním spolku a v Husově knihovně. 12. srpna uspořádal na stadiónu v zámku internacionál Ivan Mrázek kurs košíkové, o který byl velký zájem. Dne 16. září zemřel dlouholetý člen jednoty, velitel hasičů a úředník MNV, bratr Eduard Hejduk. Rakev se zesnulým byla vystavena před hasičskou zbrojnicí v den pohřbu 19. září. Zesnulého doprovodil velký průvod občanů, za Sokol se rozloučil Jan Jekl. S dalším svým dlouholetým členem, bratrem Františkem Saláškem, se Sokolové rozloučili 27. prosince. Zemřel 26. prosince ve věku 70 let. Koncem roku 1946 odešel do Jihlavy MUDr. Antonín Šafařík, městský a že-

lezniční lékař, dlouholetý funkcionář Sokola v Polné.

Dne 1. února 1947 pořádal Sokol šibřinky pod názvem "Cirkus" a podle toho vypadaly i masky. Výzdoba sálu připomínala cirkusový stan, průběh šibřinek byl natolik zdařilý, že o tom byla i zpráva v tisku. Největší sál biografu sotva stačil pojmout návštěvníky. Na valné hromadě 13. února rozhodli 112 přítomných členů Sokola svou činnost za uplynulý rok. Starosta Sokola Ing. Karel Sázavský předal sestře Elišce Škarkové čestný diplom župy in memoriam za obětavou činnost jejího manžela Václava Škarky. Jan Jekl obdržel čestné členství a Antonín Kocourek čestné uznání za obětavou práci pro Sokol. Výbor byl zvolen ve stejném složení. Z výtěžku šibřinek Sokol věnoval městu 2000,-Kč na zřízení městského rozhlasu. Valná hromada Havlíčkovy župy se konala 12. března v Havlíčkově Brodě. Druhým náměstkem župního starosty Karla Kočího byl zvolen bratr Ing. Karel Sázavský, starosta polenského Sokola. Polná měla v župním výboru ještě další dva zástupce, pokladníka župy Josefa Lázničku a účetního Jana Mikšího, který byl zároveň i hospodářským dozorcem župy. Počátkem dubna zemřel v Poděbradech řídící učitel v.v. Václav Komrs, který byl za svého působení v Polné členem zdejší jednoty Sokola a sbormistrem Čestmíra. Ve dnech 19. - 20. dubna se zájemci z Polné zúčastnili sokolského loutkářského kurzu v Havlíčkově Brodě (Sokol Polná byl spoluzakladatelem loutkářského souboru při Husově knihovně v roce 1926). Tělocvičnou besídku - ukázky župních sletových prostných uspořádal Sokol 26. května v

sále biografu. Pečlivě připravené okrskové cvičení se v Polné konalo 15. června. Celý den proběhl velmi slavnostně, od průvodu (poprvé při hudbě reprodukované místním rozhlasem) přes velkolepý průběh cvičení, až po zdařilou večerní besedu účastníků cvičení z patnácti okolních jednot. Technické zařízení umožnilo přenos hudby i povelů z náčelnického místku do městského rozhlasu. Večerní veselici na stadiónu znemožnil déšť. 5. července se polenští sokolové zúčastnili župního sletu ve Žďáru nad Sázavou. V sobotním průvodě šlo víc než 3000 krojovaných účastníků. Cvičících bylo 3147, diváků na 5000. Zachovalo se několik fotografií, z nichž jednu reprodukuje. Hodnocení V. okrsku Havlíčkovy župy proběhlo 21. září a Sokol Polná se umístil na prvním místě. Programem slavnostní členské schůze 11. prosince, které se zúčastnil župní náčelník z Kutné Hory Josef Zedník, byl VII. valný všesokolský sjezd.

Valná hromada roku 1948 byla svolána na 29. ledna. Změny při volbě výboru nastaly. Od poloviny ledna se konaly přehlídky sletových prostných žen a poté vylučovací závod prvních dvou oddílů (dalších dvou oddílů v dubnu). Cvičenci s dobrým prospěchem postoupili do přípravných oddílů na slet. Šibřinky byly na pořadu 7. února pod názvem "Nebe peklo ráj", bohatou výzdobu připravili bratři Otto a Jan Matulovi a Ferdinand Kubica v sále biografu. Po komunistickém převratu v únoru 1948 byly vydány pokyny pro tvoření tzv. akčních výborů. Pro Sokol byly vydány 2. března a po dvou týdnech byl v Polné ustaven Výbor svazu brannosti. K účasti byli vyzváni i sokolové. K 30. březnu kronikářka Karolina Tesařová zapsala: "V Polné určeno 31 osob, jež svým chováním uznání pro seznam nespolehlivých

osob. Všichni učitelé byli předvoláni před akční výbor (dále jen AV) k projevení se vůči vládě Klementa Gottwalda. Slib, že budou stát za současnou vládou, skládali učitelé MNV 4. března. Jednalo se také o přemístění závadných učitelů, učitele Maďery na venkov a Jůzlovou mimo Polnou. Svou činnost zahájily akční výbory tvořené na závodech". Cvičení na slet přesto probíhala v plném proudu. 9. dubna vyzvaly složky NF a MNV v Polné všechny spolky a organizace, aby sestavily své akční výbory a provedly očistu v členstvu. Od počátku května se cvičilo prakticky každý den, pořizovaly se nové kroje, na stadiónu i na schůzích bylo rušno, vrcholily přípravy na slet. U příležitosti narozenin prezidenta Beneše uspořádal Sokol oslavnou besídku, při které byly předvedeny ukázky sletových vystoupení. Od 4. do 6. června cvičili na župním sletu v Humpolci žáci, 12. a 13. června pokračoval dorost.

XI. všesokolský slet 1948 byl zahájen 10. června vystoupením žactva. Celý pořad byl opakován 20. června před 180.000 diváky. Praha se 26. června naplnila sokolským dorostem, který absolvoval kromě cvičení také atletické soutěže, vodácké závody, plavání, herní turnaje a bojový závod hlídek. Pro mimořádný úspěch muselo 85.000 mladých cvičenců svůj program zopakovat. Většina z nich se zúčastnila průvodu Prahou, v němž dala najevo nesouhlas s režimem. Členstvu patřil Strahov ve dnech 3. - 6. července. Na sletišti se vystřídalo 64.000 žen a 54.000 mužů. Denně naplnilo tribuny 200.000 diváků. 6. července dopoledne prošel Prahou sletový průvod členstva, kterého se zúčastnilo 85.000 osob. Účastníci provolávali slávu prezidentu Benešovi a před Gottwaldovou tribunou se procházelo

mlčky, "Nedáme si diktovat, koho budem milovat" a další hesla zněla pražskými ulicemi. Několik desítek sokolů zatkla policie ihned na místě, u chodníků hlídkovali nepraví pořadatelé a pouliční tlampače přehlušovaly volání vyhráváním budovatelských pochodů. V pohotovosti byl oddíl SNB s kulomety a Lidové milice. Takový byl strach ze sokolů. Z Polné se sletu zúčastnilo žactvo, dorost i dospělí v hojném počtu. Dorost měl být odvolán, protože Jihlavsko postihla epidemie obrny, ale nakonec cvičenci do Prahy přece jen odjeli. Účastníci sletu byli v Polné slavnostně uvítáni 7. července. Co po jejich návratu následovalo, zaznamenala kronikářka: "6. srpna - zkoumá se, kdo byli a jak se chovali na sletu; 10. srpna - mluví se o vyloučení ze Sokola; 22. srpna - očista Sokola je heslem dnů, tisku i rozhlasových zpráv. Budou dohodnuty vyšetřovací a organizační sokolské komise NF; 6. září - do komisí pro očistu Sokola byli přibráni členové jednoty, komise byla vyzvána, aby podala zprávu o návrhu vyloučených členů; 20. září - započato urychleně s očištěním Sokola dle hesla tajemníka ÚRO V. Šporka "Páteří obrozeného Sokola musí se stát pracující lid. ROH bude podporovat zakládání sokolských jednot na závoděch. Bude proveden nábor do očištěných místních jednot"; 18. října - AV rozhodl aby MNV zavedl národní správu na spoluvlastnictví domu uprchlého Ing. Sázkavského; 25. října - AV projednával případ Ing. K. Sázkavského (starosty Sokola), jenž se svým synem Jaromírem uprchl do zahraničí. O jeho útěku a podrobnostech byl sepsán v závodě KOH-I-NOOR protokol; 17. listopadu - AV žádá přípisem z 29. 10. o předložení seznamu všech členů zdejšího Sokola s uvedením zastávané funkce s poznámkou: "... reorganizace ať

je provedena co nejdříve". Bratr Josef Láznička se odvolává proti důtce sokolské komise AV, vztahující se k jeho odchýlnému výkladu a názoru na obrazovou výzdobu úřadovny spořitelny. AV bere na vědomí protokol očištné komise Sokola, kterým někteří členové byli vyloučeni, někteří se odvolali."

Činnost Sokola byla pod dohledem stranických funkcionářů KSČ.

V roce 1949 Sokol pořádal již jen několik menších akcí. Svobodné slovo připomnělo malým článkem 80 let Sokola v Polné, větší, kdysi tak okázalé oslavy neproběhly. Začátkem roku byl proveden nábor žactva do Sokola. Ve výboru z velké části působili noví lidé. Sjednocením tělovýchovy byl Sokol předurčen k zániku. Hlavní kulturní události v Polné po desetiletí pořádaném Sokolem (bály, šibřinky, nadílky, slavení Silvestra, besídky apod.) převzali hasiči a ochotníci. Poslední dva zápisy o sokolské činnosti v Polné jsou z roku 1951. První, z 27. května, připomíná Sokolský den pořádaný ve všech městech, kdy po skončení cvičebního představení odstartovaly štafety k IX. sjezdu ČOS, na večer pozvali do Polné Horácké divadlo, které v kině sehrálo Dvořákovu Rusalku. Druhý záznam je ze 16. září, kdy je připomínána členská schůze (seznámení členů s usnesením a úkoly IX. sjezdu ČOS).

Sokol byl umlčen a tradice sletů přerušena na 46 let. V Polné byla založena sportovní organizace Slavoj, která se začala věnovat hlavně kopané a hokeji, později též odbíjené a tenisu. Sokol byl obnoven až v roce 1990, kdy do jednoty vstoupilo 30 členů, vesměs pamětníků. Sportovní a tělocvičná činnost však obnovena nebyla. Nejvýznamnější událostí bylo 7. března 1997 znovuoživení pamětní desky Václavu Škarkovi v budově školy.

polenští sokolové ve Žďáru nad Sázavou

foto Jan Hladík

Prameny a literatura:

- Archiv Klubu za historickou Polnou (letáky, pozvánky, protokoly)
Archiv Muzea Vysočiny - pobočka Polná (zápisy, korespondence)
Michael Borovička: Let českého Sokola, Lidová demokracie, 2. 7. 1994
Alois Fikar: Stručné dějiny sokolstva 1912 - 1941, ČOS 1946
Jiří Klusáček: Tradice tělovýchovy v Polné, Polenský zpravodaj 10 a 11/1991
Zlata Kozáková: Sokolské slety 1882 - 1948, Orbis, Praha 1994
Kroniky města Polné: 1844 - 1914, 1934 - 1947, 1947 - 1952
Lvi silou (pocta a dík sokolstvu), Nakl. Družstvo máje, Praha 1948
Ottův slovník naučný: sv. 23, 20/1, str. 623 - 626, Praha 1905
František Pokorný: Tělocvičná jednota "Sokol" v Polné, rukopisné vzpomínky sepsané 7. IV. 1940 na Král. Vinohradech
Rudolf Procházka: Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938, ČOS
I. (krajový) slet sokolský v Jihlavě 1919, 14 stran, nákl. Sokola jihlavského
Augustin Sedlák: Vzpomínky na polenský Sokol (1869 - 1874), 8 stran strojopisu z 23. 10. 1941
Stanovy tělocvičné jednoty Sokol v Polné, nákl. vlastním, 12 stran, tisk Ed. Grégr Polná
Karolina Tesařová: Sokolská přednáška, rukopisné poznámky v sešitě z 21. 1. 1941

Jan Prchal

Z HISTORIE POHLEDNICE

II. Tisk pohlednic Polné.

Nejstarší vyobrazení Polné, tzv. vedety, popsal v článku Nejstarší pohledy na Polnou z první poloviny 17. století Bohuslav Hladík. Článek je vytištěn ve 2. čísle VI. ročníku POLENSKA včetně popsaných vyobrazení.

V průběhu 18. století vznikly další kresby našeho města, budou popsány v některém z příštích čísel našeho sborníku.

Fotografie, vynález z roku 1839, měla široké uplatnění ve druhé polovině 19. století také v dokumentaci. Nový způsob zobrazování umožnil zachytit tvář našeho města, na rozdíl od malířů a kreslířů, věrně. Nejstarší dochované fotografické snímky Polné jsou z roku 1862. Jde o

záběry Hlavního, později Husova náměstí, které pořídil učitel Antonín Klusáček.

Knihťiskař Miloslav Ráček z Polné vydal v roce 1885 soubor jedenácti fotografií Jindřicha Krinkeho z Německého Brodu. Soubor vyšel v překrásné červené vazbě se zlatým nápisem POLNÁ a snímky vsazené do kartonových listů mají klasický pohlednicový formát.

Nejstarší polenskou dopisnicí s obrázkem je tiskopis s firemním emblémem, který vydal počátkem 90. let minulého století Parostrojní pivovar právovarečného měšťanstva v Polné. Od roku 1897 putovaly do světa záběry Polné na stovkách a tisících pohlednic.

Popsat naprosto přesně všech více jak 700 známých pohlednic Polné nelze.

Téměř pětina z nich jsou pohlednice bez údajů a není možné zjistit fotografa ani výrobce. Na některých z nich je sice registrační číslo (úřední povolení k tisku), ani to však neumožňuje přesnou identifikaci výrobce. Výrobou pohlednic se zabývali místní fotografové, knihkupci, tiskaři, obchodníci, ale i renomované tiskařské firmy v Německém Brodě, Praze a Vídni. Díky jim bylo naše město za posledních sto let dobře zdokumentováno a některé pohlednice jsou historicky i umělecky velmi hodnotné.

Vydavatelé a výrobci polenských pohlednic:

1897 - nákladem Ondřeje Rérycha v Polné vyšel soubor 16 fotografií K. Bellmanna z Prahy. Snímky na měkkém papíře byly ze souboru vytrhávány a zasílány jako pohlednice.

- Josef Písecký autorem kreslené koláže (tisk T. Venta, Louny).

1898 - umělecký závod Karel Schwidernoch ve Vídni vydal barevnou litografii.

- do roku 1901 vydal Miloslav Ráček, knihtiskař v Polné 3 B a 9 ČB pohlednic, z toho 3 koláže a 2 zimní záběry (sníh znázorněn nalepeným rozdrčeným sklem).

1899 - do roku 1918 vydal polenský kupec Antonín Dvořák 79 pohlednic. 1899 - 2 litografie v tiskárně F. Hoblík Pardubice, sedm černobílých u firmy Dvořák a Ruller Německý Brod (z toho pět ks. hilsneriáda), 1900 - deset černobílých (hilsneriáda), v letech 1901 - 1905 (osm barevných, osm černobílých, jednu dvojrozměrnou a jednu trojrozměrnou), v letech 1905 - 1918 (třicetčtyři barevných a devět černobílých, z toho dvakrát plastický tisk polenského erbu s výzdobou, dvakrát postříbřený tisk, jedenkrát pozlacený). Kuriozity: Polná v budoucnosti a Polná budoucí přístav. Nejvýznamnější vydavatel.

1899 - redaktor a nakladatel Gustav Toužil, Praha, vydal dvacetčtyři ČB pohlednic (hilsneriáda), tisk V. Kotrba a Ed. Beaufort, Praha a K. Šolc, Kutná Hora.

- tiskárna Dvořák a Ruller, Německý Brod, 9 ČB.

- Gustav Deinald, Berlín, 1 ČB (hilsneriáda).

1900 - K. Bellmann, fotograf v Praze, panoramatická trojskládačka.

- muzeum Polná, 2 ČB u příležitosti otevření muzea, v roce 1917 2 ČB, 1923 5 ČB na nekvalitním papíře, 1924 6 ČB fotopohl., nákl. Spolek městského muzea v Polné, č. 466 - 471 u firmy Fotofon Praha a 3 ČB fotopohl., tisk Minerva Prague.

1901 - Bedřich Zapletal, knihtiskař v Polné, do r. 1905 8 ČB a 3 B, 1905 - 1918 8 B a 6 ČB, 1918 - 1945 19 ČB. Na některých pohlednicích červený dotisk zkřížených mrkví s nápisem "Pozdrav z polenské pouti".

- nákladem K. Bartáka a Ed. Matouška z Polné 1 litografie (stylizovaný čtyřlístek se čtyřmi záběry Polné).

1902 - nákladem F. J. Aug. Vítka 1 ČB.

1904 - do roku 1918 vydal Adolf Veselý, fotograf v Polné 12 ČB a 1 B (první fotografie 1904 - 1910 jsou hnědě tónované, 3 s potiskem DOPISNICE v šestnácti jazycích).

1908 - nákladem K. Bartáka 1 B (Židovské náměstí), vydána i ČB.

1912 - firma "Anitta", C. Zöhling, Vídeň, 2 ČB.

- firma Tip, Becheroni, Řím, 1 ČB (rodák z Polné Maxmilián Záborský).

1914 - Papírník a knihář Karel Hladký vydal do roku 1929 44 pohlednic, z toho 18 B a 1 dvojrozměrná (5 ČB u firmy Bromografia Sadská a 1 ČB u firmy Minerva Praha). 2 pohlednice mají po straně

perforaci, musel být tedy vydán soubor, z kterého byly vytrženy.

- Fr. Janků, Polná, 1 ČB.

1916 - nákladem I. Eis, Polná 1 ČB.

1917 - do roku 1940 vydal Jan Hladík, obchodník v Polné, 11 pohlednic, z toho 6 B a 2 ČB fotopohl. u firmy Fototypia Vyškov.

1922 - Václav Meloun, knihařství a papírnickví Polná, do roku 1947 celkem 49 pohlednic, z toho 6 B (tisk: 10 Bromografia Sadská, 19 Fototypia Vyškov, 4 Trade Mark JKO, 2 Rotografie a 1 Grafo Čuda Holice). Kuriózní: vsazená skládačka s 10 snímků 6x7 cm.

- nákladem Gustava Vítka vyšlo do roku 1926 17 pohlednic, z toho 4 B (tiskem 7 fotopohl. Minerva Prague, 3 fotopohl. Čermák - Fotoprům, Košíře).

1923 - nákladem Klubu čsl. turistů v Praze 2 ČB fotopohl. z letadla.

1924 - do roku 1942 vydala firma Fotofon Praha 14 ČB (několik sokolských a také číslované série).

1925 - na 8 ČB pohl. do roku 1930 je uvedena firma Aktinosa (není mi známo, zda se jedná o tiskárnu či značku fotografického papíru).

1926 - do roku 1936 vydala firma Bromografia Sadská 17 ČB (Dochoval se nabídkový soubor, tzv. vzorkové albičko se 27 číslovanými fotopohlednicemi Polné. Chybný tisk: na snímku Poličky je z 8 záběrů jeden omylem z Polné).

1927 - fotograf Karel Bezouška, Polná, Českomoravská vysočina, do roku 1940 29 ČB fotopohl. (výjimečná jsou polenská zákoutí, domy, obchody, plovárna, Borský mlýn, kamenný most u Obecničku, pouť na

Smíchově, ale také polenské kraslice, vnitřky kostelů apod.).

1932 - do roku 1940 vydal Richard Kulich, obchodník, Polná, vlastním nákladem 11 ČB Fotopohl. (z toho 3 u firmy Bromografia a 2 Fototypia).

1933 - do roku 1948 vydala firma Čuda Holice 4 ČB.

1934 - do roku 1945 vydal Jan Dušátko, velkoprodej tabáku, Polná, vlastním nákladem 16 ČB fotopohl. (z toho 13 u firmy Fototypia, některé žlutě, modře a zeleně tónované).

1936 - tiskárna Fototypia Vyškov vydala do roku 1941 13 ČB.

1937 - hoteliérka Kateřina Eisová, hotel Zlatá hvězda Polná, vydala 1 ČB u firmy Bromoreklama Praha-Dejvice.

1944 - firma Leonar 1 ČB.

- do roku 1948 vydal obchodník Fr. Halík 4 ČB u firmy Fototypia.

1948 - fotograf Bulička Polná vydal 2 ČB.

1953 - do pol. 60. let vydalo nakladatelství Orbis Praha 44 ČB a 1 B (z toho 6 záběrů interiéru Městského Rýrychova muzea, 2 letecké snímky, 2 prodlouženého atypického formátu, 2 vícezáběrové). Kromě fotografů z Orbisu (B. Havránek, V. Fejt, F. Zahradníček, E. Vasiliak) vyšlo 5 fotopohl. z dílny učitele Stanislava Tesky z Polné.

1965 - nakl. Panorama Praha 2 ČB.

1970 - koncem 60. let vydalo nakl. Pressfoto Praha (zal. 1962) 2 ČB (muzejní expozice staré školy a lékárny, foto Ivan Prokop z Polné) a 8 B vícezáběrových pohlednic (vyd. v letech 1969 - 1985).

1975 - nakl. Pravda Bratislava 2 B vícezáběrové.

1990 - Městské kulturní středisko Polná 4 ČB linoryty Fr. Vacka z Polné v nákladu po 5000 kusech.

1991 - Junák Polná, 4 jednobarevné pozdravy z letního tábora Junáku, kresba Jan Krátký - Losos.

1992 - nakladatelství KLK Polná (Jiří Klusáček) 2 ČB k 750. výročí města Polné (tisk Novina Jihlava).

1993 - Městský úřad Polná (tisk Brabapres). Dárkový soubor s průvodcem historickou Polnou. 12 B oddělitelných pohlednic (foto František Petrák), totožné poloviční B snímky s textem v miniprůvodci. V souboru byl zařazen poprvé po padesáti letech snímek vnitřku děkanského kostela.

- knihupectví Linda Polná 8 B (z toho 6

vícezáběrových) v nákladu po 10 000 kusech. 7 pohlednic, z toho 4 vánoční pozdravy fotografovali vesměs polenští: Jiří Rathouský, Ludmila Vomelová a Jiří Kislínger. Tisk Helios Exprint, Červený Kostelec.

- Junák Polná, 2 soubory (po 7 a 9 kusech) k 750. jubileu Polné, dále Polenská strašidla a 4 samostatné pohl. ČB. Kresby: Jan Krátký - Losos.

Letopočty byly stanoveny podle údajů uvedených na pohlednicích, k drobným posunům posloužily také otisky poštovních razítek, či datum uvedené odesilatelem. Do budoucna nevylučuji určitá upřesnění nebo doplnění tohoto seznamu.

Použité zkratky: B = barevná, ČB = černobílá.

Walter Kuba

MOJE SETKÁNÍ S MISTRY ŠTĚTCE A PALETY ...

Již jako malé dítě jsem rád kreslil a maloval. Měl jsem štěstí, že naším profesorem kreslení na havlíčkobrodském gymnáziu byl pan profesor Rérych. Ten nás za pěkných dní odvedl v hodinách kreslení se skládacími stoličkami buď do městského parku, kde jsme kreslili různé květiny, nebo na městské hradby, jindy jsme kreslili různé budovy, nebo kostel na náměstí. Pan profesor v bílém plášti obcházel jednoho žáka po druhém, radil a opravoval, ale každému ponechal volné pole působnosti a fantazii.

V blízkosti mého bydliště maloval pan **Jůzl** a nedaleko známý havlíčkobrodský ak. malíř Otakar **Štáfl** (jeho stálá expozice se dnes nachází v jedné z bašt na hradbách nedaleko gymnázia). A právě tento pán mi poprvé půjčil starší paletu a štětec, když jsem jej dlouhé hodiny dokázal tiše sledovat při práci. Můj zájem ho potěšil - příští den mi přinesl malou papírovou desku a řekl mi, abych si nejdříve tužkou nakreslil to, co on právě maloval. Bylo to o

žních a maloval řadu panáků na malém políčku u lesa. Potom mi vymáčkl trochu barev z tubiček a poradil, jak začít. Byl jsem přešťastný, když jsem pod jeho dozorem směl vytvořit první barevné tahy štětcem. Víím, že mi tehdy říkal, budu-li se pozorně dívat, uvidím na obloze všechny barvy, od bílé až po černou. A obloha to je důležitá část obrazu v krajinomalbě - nepovede-li se mě, často na obrazu ani nepokračuji - říkal.

Na konci padesátých let jsem měl možnost osobně poznat dva velké Mistry štětce a palety. Ten první byl **Jaroslav Panuška** starší. Pracoval jsem v té době u pana Miloše Novotného ve Světlé n. Sá-zavou, který měl obchod se sklem, malou brusírnou a rámoval i obrazy. Vedle role prodavače jsem musel zvládnout i rámování obrazů. A bylo to pro mne vlastně štěstí. Mistr Panuška se občas zastavil, aby si některý svůj obraz nechal zarámovat. Nejdříve si sám vybral příslušnou lištu

a často jsem musel obraz zarámovat na počkání. A tak zatímco si pan Panuška povídal se šéfem, nebo si zaskočil do blízké restaurace, jsem směl obdivovat - jak sám říkal, již "oblečený" obraz. Když se vrátil, musel jsem někdy na jeho přání upravit některou z vnitřních linek rámu příslušnou patinou (barvou), aby to pěkně ladilo s obrázkem. Byl velmi hodný, poděkoval, občas dal dýško a při převzetí obrázku říkal: "Vidíš chlapče, teprve teď je to opravdu obraz, inu šaty dělají člověka!"

I na setkání s velikánem malířského kumštu **Janem Zrzavým** mám několik zajímavých vzpomínek. Chodíval jsem totiž pěšky od vlaku v Okrouhlici do Lučice, kde jsem se později oženil. A právě v Okrouhlici měl Mistr Zrzavý svůj ateliér, který mne moc lákal. Neodolal jsem a při jedné cestě od vlaku jsem se rozhodl, že se pokusím jej navštívit. S trochou neklidu v očekávání věci příštích jsem zazvonil u dveří ateliéru. Po chvíli se dveře pootvěřily, zevnitř zajištěné řetízkem, a v úzké skulině se objevila Mistrova tvář s tradičním kulichem na hlavě: "Co si přejete, pane?" Když jsem vyslovil svoje přání, nejdříve si mne nedůvěřivě prohlédl, ale vpustil mne dovnitř. Byl jsem šťastný. Na malířském stojanu rozdělaný obraz, portrét mladého děvčete, ve sklenicích štětce a na paletě vymačkané barvy - ta jejich zvláštní vůně mne vždycky okouzlovala. Na dalším obrázku, již hotovém, poznávám okrouhlický zámek. Ale co to? Vždyť nemá jediné okno. Mistr sleduje můj údiv a říká: "Pane, co se vám nelíbí na mém obrázku?" Říkám: "Vždyť tam chybí okna." A na to Mistr odpoví svým svérázným způsobem klidně: "To není důležité, pane, ale spočítejte si tašky na mém obrázku a ty na střeše zámku a bude to přesně

souhlasit!" Po vernisáži své výstavy v Havlíčkově Brodě se Mistr bavil se svým bývalým spolužákem a přítelem který měl s sebou svou vnučku. Mistr malou pohladil po vlasech a zeptal se: "Líbí se Ti moje obrázky?" Malá odpověď: "Líbí, ale takhle bych to namalovala taky." A Mistrova odpověď? Krátká, výstižná - právě taková, jaký Zrzavý byl: "Ale nikdy by to nebyl Zrzavý!"

Osobně jsem několikrát navštívil ateliér paní **Heleny Zezulové** v Jihlavě, od které mám ve své sbírce *Zimní Šumavu* - pochází totiž ze Sušice. Slíbila mi ještě *Sněžanky*, těch jsem se bohužel již nedočkal, její citlivá ruka musela odložit štětec dřív - odešla na věčnost, žena milá a lidská, která milovala přírodu, hlavně rodnou Šumavu. Milovala i všechny květiny, i já je v duchu kladu na její hrob.

Také setkání s panem **Františkem Škrabánkem** v jeho ateliéru v Herálcích u Humpolce na mne citově hluboce zapůsobilo. Zavedl mne do ateliéru svého předčasně zemřelého syna, kde na malířském stojanu byl nedokončený obraz, vedle štětce, na paletě zaschlé barvy, všechno prý zůstalo tak, jak to milovaný syn zanechal. Toužil jsem po nějaké maliřově Lipnici, maloval ji stejně rád jako Panuška. Neměl žádnou, a tak mi nabídl Polnou, když prý bydlím tak blízko. Chovám ten obraz v úctě a mám ho rád. Potom mi vzkázal, že pro mne tu Lipnici přece jen namaloval, abych si pro ni přijel. Když jsem chtěl platit, řekl: "Vím, že nejste žádný boháč, ale že máte rád obrazy, já vám ji daruji ... !" O tři týdny později zemřel.

Byli to Mistři, a třebaže už bohužel odložili svoje štětce a palety, jejich díla budou žít věčně. Čest jejich památce!

OD ELCHRONU K EKOMU

Že čas je nezaměnitelný a nepřehlédnutelný, to věděli lidé už v dávné minulosti. Aby se mohli sjednotit a domluvit v čase, vynalezli hodiny. Nejdříve sluneční, později přesýpací, vodní, kyvadlové, až po elektrické a elektronické. Nejrozličnější druhy hodin byly vyráběny podle potřeb. Od velkých věžních orlojů, přes hodiny nástěnné, kapesní, náramkové nebo autohodiny. Čas se zkrátka stal pánem lidí, zvláště dnes, v této uspěchané době. Je nutné ho měřit.

Velké hodiny byly na kostelní věž hlavního polenského chrámu podle kronik umístěny již v roce 1711. Kroniky připomínají i to, že v Polné už koncem 17. století působil starý hodinářský rod Grossů. Řemeslnický fortel i obchod se dědily z otce na syna. Učedník posledního hodináře z rodiny Grossů Alois Wimmer pracoval ve starém domě ještě v roce 1967, už jako člen hodinářského družstva. Dům čp. 25 na Husově náměstí má ještě v omítce úplně zachovalé jméno posledního majitele Josefa Grosse.

Zmínky o bídě místních obyvatel, kteří ve městě nenašli dost obživy, se v Polensku objevily již několikrát. Psalo se také o často neúspěšných snahách občanů získat průmyslové odvětví v němž by mohli polepšit slušně vydělávat a nemuseli za prací z domova. Dosud je v paměti obyvatel zvláště velká nezaměstnanost a nouze ve třicátých letech první republiky. I ten poměrně nevýznamný zdejší průmysl neměl odbyt, výrobu výrazně omezoval, propouštěl zaměstnance, často závod úplně likvidoval. Koncem třicátých let se zdálo, že by mohlo nastat zlepšení, ale přišla válka a strádání pokračovalo.

Příznivější perspektivy se polenským otevřely teprve po válce. Byla sem přestěhována pletárna, rozšiřovaly se závody - např. "Plíškárna", pily, semenářský a

šlechtitelský statek i menší provozovny výrobních družstev. Na základě výnosu a vládního nařízení o zvyšování zaměstnanosti v neprůmyslových oblastech, bylo už v roce 1946 dohodnuto, že se z Prahy-Hloubětína do Polné přestěhuje firma Jan Kulhavý, která vyráběla hodiny. Pro hodinářský závod byla vykoupena budova bývalé Špinarovy továrny na obuv. Brzy byla vybavena stroji i ostatním zařízením, přestěhovaným z Prahy, takže už v roce 1947 mohla být zahájena výroba s prvními 35 zaměstnanci. Tehdy závod vyráběl silnoproudé elektrické hodiny. Odtud název Elchron - elektrické chronometry. Dále se zde vyráběly pastorky do elektroměříčů a další součástky k mechanickým strojkům.

Závod byl v soukromých rukou do roku 1948. Po vyhlášení druhého dekretu o znárodnění byl znárodněn i Elchron a pracoval asi půl roku pod národní správou. Poté se stal členem celostátního družstva hodinářů v Praze jako pobočný závod. Jakmile se začala tvořit krajská výrobní družstva, požádali polepšit o ustavení samostatného hodinářského družstva se sídlem v Polné. Jejich snahy byly úspěšné a 4. března 1951 byla svolána první ustavující valná hromada družstva. Kromě zaměstnanců Elchronu se jí zúčastnili také dosud soukromí hodináři z bývalého kraje Jihlava. Většina z nich se na této schůzi do družstva přihlásila. Byly zde též přijaty jednotné stanovy Ústřední rady družstev, schválen název družstva Elchron i předmět jeho činnosti. Zároveň bylo zvoleno představenstvo a jeho dozorčí rada. Předsedou družstva se stal Ludvík Skočdopole, jeho zástupcem Jan Kulhavý st. a jednatelem Josef Láznička. Dále byli zvoleni tři členové a dva náhradníci představenstva. Dozorčí rada byla vytvořena ze čtyř členů se dvěma náhradníky. Jejím předsedou byl zvolen Oldřich Koreček, jeho

zástupcem Alois Wimmer, funkcí zapisovatele byl pověřen Jan Kulhavý ml.

V průběhu roku 1951 se do družstva zapojovaly soukromé hodinářské opravy z Jihlavy, Havlíčkova Brodu a z nejbližšího okolí těchto měst.

Výrobní prostory družstva přestávaly stačit zvýšeným nárokům na plnění plánovaných úkolů, nestačily na krytí požadavků odběratelů a poskytování služeb. Proto se v roce 1952 přistoupilo k různým stavebním úpravám budov a zároveň se družstvo rozhodlo změnit výrobní program. Začaly se vyrábět stolní i nástěnné slaboproudé hodiny. Během stavebních úprav převzal Elchron do své správy objekty bývalé továrny na výrobu metrů na Kateřinově, s čímž souviselo rozšíření výroby v dalších letech. Začaly se vyrábět samospouště k fotoaparátům, technické stopky, později i autohodiny, mapoměřiče a elektrické brusky na parkety.

V roce 1957 byla od Okresního průmyslového kombinátu v Havlíčkově Brodě převzata výroba želatinových záložek na láhve. Ta byla umístěna jednak v budově bývalého Měšťanského pivovaru, jednak v obytném domě p. J. Vanžury na Karlově náměstí. Prostory družstva však opět nestačily a výstavba závodu, na který byla již vypracována projektová dokumentace a vykoupen pozemek, byla pro finanční potíže stále v nedohlednu. Družstvo si pomohlo pronajmutím strojní dílny p. Rudolfa Arona a převedlo tam výrobu brusek na parkety. I přes omezené výrobní prostory byl sortiment výrobků obohacen výrobou časových spínačů, strojky Mikrotechny a některými dalšími drobnými výrobky. Vedení družstva se soustředilo na služby obyvatelstvu v širokém okolí. Šlo o práce hodinářů, zlatníků, práce v oboru klempířském a instalatérském, malířském a natěračském, v oboru preparace kůže a výroby razítek.

Rozšíření výroby přineslo možnost uplatnění dalším polenským občanům,

vedení družstva však působilo nemalé starosti. Výroba hodin se omezovala, protože trh byl saturován výrobky národních podniků, ale i dovozem. Kritická léta 1963 a 1964 byla vedle stabilně vyráběných brusek, překrývána různou kooperací a doplňkovými výrobky.

K postupnému dělení družstva došlo po územní reorganizaci v roce 1960. Elchron postupně předával svoje provozovny do krajů Východočeského a Jihočeského. Naproti tomu rozšířil sféru své působnosti v Jihomoravském kraji až do oblasti Brna. Později však došlo k omezování poskytovaných služeb, takže po reorganizaci zbyly pouze v oboru malířství a natěračství, hodinářství a výrobě razítek. Aby družstvo udrželo pracovní místa, zavedlo výrobu zednického a malířského náradí. Začaly se vyrábět ruční pákové nůžky, ohýbačky oceli a některé další drobné výrobky, např. bimetalové teploměry s magnetem, pokračovala výroba brusek. Mimo finální výrobky se vyráběly i náhradní díly k celému výrobnímu sortimentu. Družstvo též provádělo generální opravy zkoušeček vstříků do naftových motorů.

V roce 1962 byla dostavěna menší výrobní hala a do ní byla definitivně převedena výroba elektrických brusek od Aronů.

Změněný a doplněný výrobní program si vynutil i přijímání nových pracovníků. V tomto období již v závodě pracovalo 211 zaměstnanců a závod měl 21 učňů.

To už ale opravdu dílny nestačily. Po nespočetných, často neúspěšných jednáních, se přece jen začalo s výstavbou nového závodu v prostoru za nádražím. Stavební družstvo v Jemnici zahájilo práce v roce 1964 podle projektu vypracovaného Institutem vývoje a projekce ústřední rady výrobních družstev v Praze. Hlavní výrobní hala a pomocné provozy byly předány do užívání v roce 1967, administrativní budova o dva roky později. Výroba želatinových zátek byla zrušena v roce 1966 a

předána v celém rozsahu n.p. Seliko v Olomouci. Uvolněné prostory byly vráceny původním majitelům. Výstavbou budov vyřešilo družstvo část svých výrobních problémů, zpříjemnilo pracovní prostředí zaměstnancům a v podstatě bylo i velkým přínosem pro město, i když se stavba neobešla bez potíží. Nedostatek stavebních dělníků řešilo družstvo dočasným převedením některých svých členů na stavbu, mnoho dalších členů pomáhalo stavět po své pracovní době.

Závažná změna se udála v zaběhnutém rytmu družstva v roce 1977, kdy družstvo Elchron přecházelo jako závod k národnímu podniku Laboratorní přístroje Praha. Kromě toho se předávala i dosavadní výroba. Hodinářské provozovny převzal n.p. Klenoty, část výroby zednického nářadí převzal Okresní podnik služeb Vyškov, část Kovodružstvo v Rychnově nad Kněžnou. Výrobu brusek na parkety a strojních nůžek převzalo družstvo Sluna ve Žďáru nad Sázavou.

Po převzetí závodu pražským podnikem se výrazně změnil výrobní program. Přecházelo se na výrobu náročných přístrojů pro laboratorní vybavení. Začaly se produkovat biologické termostaty, polarografické analyzátoři, souřadnicové zapisovače, statické kapkové elektrody, sběrače frakcí, elektronické mikro-detektory, vodní lázně, magnetické míchačky, dvouliniové zapisovače a plottery. Výroba byla náročná na přesnou a zodpovědnou práci a polenšit se s ní dobře vyrovnali.

K další závažné změně došlo v podniku v roce 1989. Otevřely se hranice, do republiky začaly proudit výrobky ze Západu, došlo k rozpadu trhů RVHP, snížil se odbyt výrobků. "Labora", jak se závod

familiárně říkalo, se dostala do finančních potíží. Pro naprosto nedostatečný odbyt výroba klesala až k nulovým hodnotám. Podnik Laboratorní přístroje Praha zanikl.

Po jeho likvidaci zprivatizovala k 1. 7. 1992 polenský závod společnost s ručním omezeným EKOM Brno, se sídlem v Polné. V té době odcházela ze závodu značná část zaměstnanců. Ekom převzal se závodem i část starého výrobního programu, např. zapisovače a plottery, termostaty a další. Nově se zavedla výroba aseptických boxů, digestoří, automatických plynových hořáků do laboratoří, germicidních zářičů, sterilizátorů smyček.

Kromě toho se rozvíjí úplně nový, tzv. "drátěný program". Závod vyrábí v licenci holandské firmy Kuenen moderní variabilní stavebnice kovového nábytku s kvalitní trvanlivou povrchovou úpravou pro vybavení kanceláří, prodejen, stánků a podobných prostor. Výrobky pohledné, dle momentální potřeby lehce přestavitelné, finančně nenáročné s možností vyhovět individuálním požadavkům.

I přes tento zajímavý výrobní program se závod stále potýká s nedostatkem provozních prostředků. Odbyt sotva stačí pokrýt náklady. Situace firmy by se zlepšila, kdyby se podařilo získat větší úvěr, aby se firma mohla v obchodním světě důrazněji prosazovat. V závodě pracuje stále ještě téměř stovka zaměstnanců, zůstávají věrni a věří, že se situace v dohledné dobělepší tak, aby nemuseli mít starost o budoucnost. A my věříme s nimi, že se managementu podaří úspěšně překlenout nynější svízelné období a rozvahou a pilí znovu zařadí polenský Ekom mezi dobře prosperující podniky.

Za informace děkuji p. Petru Klusáčkovi.

Prameny:

Elchron Polná, 20 let

Magazín moderního člověka 5/97, Jihlava

Propagační materiály EmEkom.

T.G. MASARYK A POLNÁ

Generacím občanů naší země se iniciálya T.G.M. nesmazatelně vryly do jejich mysli vzdor tomu, že v době nacistické okupace byl Masaryk násilně a po roce 1948 uměle zapomínán, vymazáván z paměti.

V letošním roce naše média vzpomněla šedesáti let od onoho "kaldného rána 14. září", kdy v roce 1937 Tomáš Garrigue Masaryk zemřel. Historici a novináři hodnotili jeho klady i zápory. Nepochybně bude jeho osobnost předmětem hodnocení i v příštím roce. Bude tomu již 80 let, co se vrátil z exilu do Prahy jako první prezident samostatného Československa, nového státu na mapě poválečné Evropy.

Mnoho míst v mladém státě nazvalo jeho jménem ulice, náměstí, význačné budovy či instituce, byly mu stavěny pomníky. V místopise Polné bychom Masarykovo jméno hledali marně. Nebylo mu uděleno ani čestné občanství města. Dnes bychom asi těžko hledali spolehlivou a jednoznačnou odpověď na otázku, proč někdejší představitelé politické reprezentace města příštím generacím touto formou nepřipomněli muže, jehož jméno bylo dlouhou dobu v dobrém i zlém spojováno s Polnou.

Ano, bylo to v souvislosti se známou "hilsneriádou". Polná se koncem minulého století stala díky této aféře středem pozornosti světového tisku. Případ brutální vraždy Anežky Hružové, označovaný jako rituální, by zřejmě neměl tak velkou publicitu, kdyby v této kauze, s vehemencí sobě vlastní nevystoupil tehdejší profesor Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze T.G. Masaryk. Po jeho boji proti provinciálnímu nacionalismu a mýtu budovanému na falzifikátech Rukopisů (Královédvorského a Zelenohorského) to byla právě "hilsneriáda", kdy ve svých téměř padesáti letech vstoupil podruhé do veřejného

života. Tentokrát to ovšem nebyl boj převážně jen s intelektuály. Proti jeho názoru na nesmyslnost rituální vraždy u Židů se postavili studenti, mnozí profesoři i široká veřejnost. O nesmyslnosti takové vraždy uvedl v *Času* v září roku 1899 mimo jiné: "Je to hrůza, že právě český lid a česká země se staly jevištěm, k němuž pro tohle obráceny zraky Evropy." Masaryk pak byl soustavně urážen v tisku, studenti bojkotovali jeho přednášky. Když mu jeho studenti v listopadu 1899 v sále Klementina spílali a neumožnili mu promluvit, napsal na tabuli: "Hájil jsem a vždy budu hájit svobodu myšlení a citění, klerikální antisemitismus považuji za zlo. Polná je atentát na rozum. Zjevte důvody proti mně."

Vlna antisemitismu zasáhla celou monarchii, ani polenští pana profesora nepochopili. Mezi prvními, kteří vědomě či nevědomě zdejší křivdu na T.G.M. odčinili, byli polenští vojáci, kteří nezůstali lhostejní k jeho výzvě, svlékli c.k. rakouskouherskou "feldgrau" uniformu a vstoupili do čs. zahraničního vojska-legií. Stali se součástí sedmdesátitisícového vojska, které se stalo významným argumentem představitelů zahraničního odboje v čele s Masarykem, Benešem, Štefánikem v jednáních o státní samostatnost. Díky postojům T.G.M. v "hilsnerově aféře" pomáhal i zahraniční tisk. V Čapkových *Hovorech* s T.G.M. se dočteme, že hilsneriáda byla jeho nejtěžší životní kampaní a vyplatila se mu za války, kdy mu židovský tisk pomáhal: "*Zlá kampaň byla ta hilsneriáda, když jsem se musel rvát s pověrou o rituální vraždě. Za války jsem pochopil, k čemu to také bylo dobré; světový tisk je zčásti řízen nebo financován od Židů; znali mne z Hilsnerovy aféry a teď se osvědčili tím, že psali o naší věci sympaticky nebo aspoň slušně. Politicky nám to hodně pomohlo.*"

Polná se tak jeho zásluhou dostala do povědomí široké veřejnosti.

T.G.M. to s Polnou neměl snadné. V době, kdy psal pojednání o nutnosti revidovat polenský proces ještě nevěděl, jak sám přiznal, kde město Polná leží, ale z hospůdek, šantánů a tržišť k němu doléhal refrén kramářské písničky " ... Neku-pujte od Židů cukr, kafe, mouku - zabili nám Anežku, modrookou holku". Vypravil se do Polné, aby si prohlédl místo zločinu i jeho okolí, vyzpovídal svědky případu. Přijel inkognito 11. prosince 1899, a když byl poznán, setkal se s nevolí a město raději opustil. Následné válečné události v Evropě přinesly polenským jiné starosti a radikální antisemitismus otupily.

Když Národní shromáždění 14. 11. 1918 zvolilo prezidentem Československé republiky Tomáše Garrigua Masaryka, stal se i prezidentem polenských a ti se k němu, byť s počátečními rozpaky hlásili. Mezi prvními byli legionáři a sokolové, pak přibývali další. Tak to v historii bývá. Antisemitismus se však z Polné v poválečných letech nevytratil, duch hilsneriády byl stále přítomen. Projevilo se to nesouhlasem některých občanů při udělování domovského práva vídeňským židovským uprchlíkům před nacismem. Po mnichovské kapitulaci se ve městě objevily antisemitské letáky. Národní garda dokonce vyloučila židovské občany ze svých řad. Se souhlasem městské rady měl být vybudován v Polné velký židovský uprchlický tábor, k čemuž naštěstí pro město nedošlo. V roce 1939 vydal fašista Rys - Rozsévač knihu *T.G. Masaryk a hilsneriáda.*, objevila se v hojném počtu výtisků i v Polné, aby znovu oživila mýtus rituální vraždy spáchané Židy, aby pošpinila Masaryka a Československou republiku.

Československo bylo rozbito, zbytek Čech a Moravy okupován nacistickým Německem. Antisemitismus legalizovaný ve velkoněmeckých rasových zákonech se projevil v té vůbec nejhrůznější formě - genocidě židovské populace. Nevyhnula se jí ani Polná. Početná židovská komunita, která ve městě existovala od 16. století mizí v nacistických vyhlazovacích táborech. Tři občané, kteří přežili, se již do Polné nevrátili. Nacistická ideologie a její nositelé byli v Norimberku, kde potupné rasové zákony vznikly, mezinárodním tribunálem odsouzeni. Masarykova pravda opět zvítězila. Navždy? Vždyť opět se nejen ve světě ale i u nás setkáváme s projevy antisemitismu a rasové nenávisti. Ostatně jako postoj "absolutně neoprávněný a zcela zavrženihodný" odmítl v minulém roce antisemitismus i papež Jan Pavel II. a před účastníky kolokvia na téma Kořeny antižidovství v křesťanském světě zdůraznil, že Ježíš Kristus byl také Žid.

Bude tomu již sto let, co v polenském lese Březina našel školák A. Jirka mrtvolu pohřešované Anežky Hružové a přivolaný četnický strážmistr Klenovec vyřkl slova: "Vždyť je podříznutá jako dobytče. Podkošerována". Byl to první signál, aby se vzedmula vlna antisemitismu a postupně zasáhla celou Evropu. Nezůstávejme hluchí - hilsneriáda je varováním pro současné i budoucí generace.

V Polné, která byla touto událostí na dlouhá léta poznamenána bude v opravené synagoze otevřeno v roce 1999 židovské muzeum a bude v něm i expozice k hilsneriádě. Bude v ní nepochybně objektivně zhodnocena osobnost T.G.M. ve vztahu k polenské aféře.

Použitá literatura:

Polná 1242 - 1992

K. Čapek: Hovory s T.G.M.

Z. Mahler: ČT 1 Ano, Masaryk 1887

L. Bobíková: RP Čtení na sobotu 1996

B. Vítková

SVĚMU ŠVAGROVI K PĚTAOSMDESÁTINÁM

*Zdalipak milý někdy vzpomínáš
na mládí svého pěkný čas
na sáně, koní pár, rolniček hlas -
jezdívali jste na šlitáč.*

*Na Březinu, kde roztančené stromy kladly stíny,
na horký koní dech a chřípí plné jíní -
když vracívali jste se s podvečereem
náměstím zjhlé seščeřelém,
rád s maminkou jsi povečeřel.*

*Dávno, tak dávno, vše to odvál čas,
jen víra, láska zůstala tu v nás
a nad městem zvon sváteční, vždy znovu jímá
- to Polnou žehná svatá Kateřina.*

26. ledna 1998 se dožívá 85 let člen Klubu za historickou Polnou a velký příznivec
Polné Jan Vítek z Prahy. Přejeme mu hodně zdraví do dalších let.